

Theoloog Mario Coolen keert terug naar Guatemala waar hij werkte tijdens de burgeroorlog. Op zoek naar informatie over verdwenen vrienden. Coolen woont samen met vriend Henny en hond Kalos.

Woensdag 18 maart

Ruim dertien uur duurt de vlucht die me van Nederland naar Guatemala brengt. In het vliegtuig worden onafgebroken films vertoond, maar de beelden die door mijn hoofd spelen gaan vooral over de tijd dat ik in Guatemala woonde. In Santa Lucía Cotzumalguapa aan de tropische zuidkust van het land werkte ik acht jaar als theoloog. Samen met collega's maakte ik me sterk voor de bewustwording en organisatie van indiaanse seizoenarbeiders op de suikerrietplantages, in de Bijbel vonden we een stimulans om de weg van bevrijding in te slaan. Totdat grootgrondbezitters het leger inschakelden om onbarmhartig toe te slaan. Kort na elkaar werden vier van mijn collega's en ook mijn beste vriend Macabeo Aguilar ontvoerd. Uiteindelijk zou de golf van geweld die Guatemala vooral in de periode 1979-1984 teisterde aan 200.000 mensen het leven kosten.

Het vliegtuig maakt schokkende bewegingen en ik tril mee, ik voel ik me onrustig en gespannen als de eindbestemming nadert. Dit keer heeft mijn bezoek aan Guatemala een heel bijzondere reden. Samen met nabestaanden van de slachtoffers van het geweld uit Santa Lucía wil ik een bezoek brengen aan het Archivo, een verlaten archief vol politierapporten uit de periode van het geweld dat onlangs per toeval in de hoofdstad werd ontdekt.

Als ik in Guatemala aankom, zindert het van berichten. Vrienden vertellen me dat op basis van in het Archivo gevonden bewijsmateriaal de dag ervoor twee politiemensen zijn gearresteerd die in 1984 vakbondsleider Fernando García ontvoerden en spoorloos lieten verdwijnen. Ik kan het nauwelijks geloven, de arrestatie is werkelijk een unicum in een land waar vanouds de slachtoffers de klappen krijgen en de daders vrij rondlopen. Ook de Spaanse onderzoeksrechter Garzón die de jacht op de Chileense dictator Pinochet inzette, is op bezoek in Guatemala. In een kranteninterview zegt hij: 'Ook in dit land zal de onderste steen boven komen.' Zou het echt? Ik ga naar bed, maar kan de slaap niet vatten.

Donderdag

Het bezoek aan het Archivo is gepland voor vrijdag de 20ste, maar al vanmiddag arriveren de eerste personen uit Santa Lucía in de hoofdstad. Onder hen Gloria, Judith en Rafael Almira. Hun vader Pablo Almira was een boerenleider die op 25 september 1979 werd ontvoerd. Gloria, de oudste van de drie, was op dat moment negen jaar oud en Rafael was drie. Ze hebben een tas vol tropisch fruit voor me meegebracht, omdat Gloria zich herinnert dat ik altijd vruchten at als ik bij haar vader op bezoek was. Ik schiet vol, herinner me opeens details die ver verborgen zaten in mijn geheugen.

Met de kinderen van Pablo ga ik naar de kathedraal waar bisschop Ju-

Bezoek aan het Archivo: 'Midden op een binnenplaats liggen morsige installaties met het politiearchief' Foto Jaime Rodriguez

Eerbetoon aan dode vrienden

an Gerardi ligt begraven. Gerardi leidde destijds de waarheidcommissie van de kerk; in april 1998 werd hij vermoord, twee dagen na de presentatie van de resultaten van het onderzoek. Gloria Almira heeft grote bewondering voor de bisschop en hier bij het graf van Gerardi schieten haar ogen vuur. Nee, ze is niet uit op wraak, maar ze zal niet rusten voor de waarheid over haar vermoorde vader aan het licht is gebracht en de daders zijn berecht.

Na het bezoek aan de kathedraal praten we na. Rafael vertelt hoe trots hij is op een vader die hij nooit heeft gekend. Zijn belangrijkste erfstuk is een cassettebandje met protestliedertjes die zijn vader zo mooi vond. Rafael kent heel het repertoire van buiten en voor de vuist weg zingt hij *Huizen van karton*, en *Bidden alleen is niet genoeg*. Terwijl hij zingt, lopen de tranen over zijn wangen. Toen het geweld verder toenam, heeft Olivia, de vrouw van Pablo, het cassettebandje begraven achter hun huis. Na jaren werd de schat weer opgegraven en klonken, wonder boven wonder, de liederen als vanouds.

Vrijdag

Vandaag is het zover, we gaan naar het Archivo. De dag begint met slecht nieuws. Na de arrestatie van de twee politiemensen worden medewerkers van het Archivo met de dood bedreigd en fotograferen onbekenden iedereen die het archief binnengaat. Als we op het terrein van het Archivo aankomen, kunnen we onze ogen niet geloven. Honderden autowrakken liggen op een grote binnenplaats en daar middenin liggen de morsige installaties die het politiearchief be-

Rafael vertelt hoe trots hij is op een vader die hij nooit heeft gekend

vatten. Meer dan veertig personen uit Santa Lucía zijn aanwezig, allemaal hebben zij in de periode van het geweld dierbare familieleden verloren. Ook Licha Aguilar, de zus van mijn ontvoerde vriend Macabeo, is er. Iedereen omhelst elkaar. Vervolgens voeren twee Mayapriesters een ritueel uit met veel kaarsen en bloemen om kracht te vragen nu we aan het begin staan van een dramatisch bezoek. Wolken wierook stijgen op en vermengen zich met tranen van pijn en verdriet. De priesters herinneren er aan dat het volgens de rituele Mayakalender vandaag Qanil is, de dag van de jonge maïs die steeds weer ontspruit, een dag 'waarop je zoekt naar wat verloren is gegaan'.

Na de ceremonie lopen we in groepjes door een eindeloos doolhof van vertrekkende stapels papier tot aan het plafond liggen opgestapeld. Op veel plekken zijn documenten door lekkende plafonds of ongedierte aangetast. Een groep van 200 medewerkers is druk in de weer om orde te brengen in de naar schatting 80 miljoen vellen papier die het archief bevat. Met kapjes voor de mond stoffen ze de archiefstukken af, elk document wordt gescand en daarna ingevoerd in een computer die 'voor de zekerheid' ook aangesloten is op een centrale computer in Zwitserland. Iedereen van de groep uit Santa Lucía speurt rond. Zouden we hier werkelijk informatie kunnen vinden die leidt naar de daders en naar de plek waar geliefde doden werden gedumpt? We zoeken spelden in een hooiberg, maar sinds kort weten we dat het Archivo de hooiberg is.

Na het bezoek eten we samen. De sfeer is geweldig en eigenlijk wil niemand weg. Dan komt toch het afscheid, met opnieuw innige omhelzingen, tranen, aanlopen en toch weer even terugkomen voor een laatste omhelzing. Als ik 's avonds terug ben in het hotel voel ik me moe en helemaal leeg. Maar het is geen lege leegte. Ik heb veel meer het gevoel dat

er ruimte ontstaat, dat we samen puin ruimen en orde scheppen.

Zaterdag

Ik ontbijt met Dora Mirón, een goede vriendin die verbonden is aan het kantoor van Solidaridad in Guatemala. Ook Dora's kinderen Javier en Raquel zijn aanwezig. Beiden zijn architect, zij kozen dat beroep uit respect voor hun vader César Vera die in 1982 werd ontvoerd kort nadat hij zijn studie architectuur had beëindigd. Tijdens het bezoek aan het Archivo van gisteren heeft Dora gehoord dat op het kerkhof La Verbena onlangs een massagraf met 887 lichamen is ontdekt van personen die daar tussen 1980 en 1984 als 'onbekend slachtoffer' zijn begraven. Precies in die periode werden Dora's ouders en haar man César ontvoerd.

Het bericht van het massagraf is bij haar en haar kinderen ingeslagen als een bom. Ze willen nu hun DNA laten afnemen om op het kerkhof de zoektocht naar hun geliefden te beginnen. Ze weten dat hun de komende tijd gruwelijke confrontaties te wachten staan, maar daar schrikken ze niet voor terug. Geweldige mensen, geweldige vrienden. Later op de dag spreek ik samen met collega Karen Hammink opnieuw met Dora over koffieprojecten van Maya boeren die Solidaridad in Guatemala ondersteunt, projecten die langzaam maar zeker van de grond komen. Nieuwe initiatieven die broodnodig zijn, omdat duurzame vrede een illusie blijft zolang grote delen van de bevolking geen toegang hebben tot economische vooruitgang. In de late namiddag neem ik het vliegtuig naar Mexico. Guatemala, dat baadt in stralend zonlicht, zie ik langzaam uit het zicht verdwijnen.

Zondag

Tijdens een tussenstop in Mexico bezoek ik de basiliek van Onze Lieve Vrouw van Guadalupe. Als ik het immense heiligdom binnenga, krijg ik een prentje in mijn handen gedrukt

met daarop de tekst van het Magnificat, het loflied van Maria. 'Machtigen stoot hij van de troon en kleine mensen heft hij op', lees ik. Ik zie de beeltenis van een ingetogen Lieve Vrouw met eerbiedig gevouwen handen. Vrome schijn bedriegt, denk ik, Maria moet een vrouw zijn geweest van het kaliber van een Dora en een Gloria.

Maandag

In het vliegtuig naar Nederland lees ik de brief die Patty Camposeco, een vertrouwenspersoon van mijn vrienden uit Santa Lucía, mij bij het afscheid in de handen heeft gedrukt. Ze schrijft dat zij in het Archivo een opleiding wil volgen om zelf archiefonderzoek te kunnen doen. Ik vind het een geweldig idee. Als ik land op Schiphol regent het intens. Mijn vriend Henny haalt me op; als ik met hem thuiskom, wordt voor mij de landing pas echt ingezet.

Dinsdag

Ik ontvang een berichtje uit Guatemala van Licha Aguilar. Ook zij heeft inmiddels gehoord van het massagraf op La Verbena, ook zij wil via een DNA-test op zoek naar haar broer Macabeo die op 25 juli 1981 werd ontvoerd. Zijn beeld staat helder op mijn netvlies. Met pijn besef ik hoezeer mijn laatste bezoek aan Guatemala een erbetoon was aan een dierbare vriend die voorgoed verdween.

Woensdag 25 maart

Via internet lees ik de Guatemalteekse kranten. Zij berichten over de persconferentie van het onderzoeksteam van het Archivo dat gisteren de eerste resultaten presenteerde. 7 miljoen archiefstukken werden tot nu toe geordend en digitaal opgeslagen, minder dan 10 procent van de totale inhoud van de archieven. Een krant citeert Gustavo Meoño die het onderzoek leidt: 'Gelukkig hebben we kleinkinderen, want de zoektocht naar de waarheid van Guatemala gaat generaties duren.' ◀